№ 43 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 18 **1892** ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 18 № 43

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՀՐԱԱԳՐԻ ՍԻՆՕԴԻ ՍՐԲՈՅ **ԷՋՄԻԱԾՆԻ**, Վրաստանի և Իմերէթի Հայոց վիճակային կոնսիստորիայն յայտնում է, որ մարտի 8-ին եղեալ ընտրութիւնը Տփխիսի վիճակի պատգամաւորի ոչնչացուցեալ է Սինօդի օրագրութեամբ, և նշանակած է ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ վիճակային պատգամաւորի սոյն ԱՊՐԻԼԻ 22-ին, նախագահութեամբ Սինօդի անդամ Ազուանեանց սրբազան եպիսկոպոսի: Ուստի հրաւիրվում են բոլոր ծխական ներկայացուցիչք եկեղեցեաց ներկայանալ ընտրութեանը: Նոր ընտրութեանը պարտին մասնակցել առաջին անգամ ընտրեալ ներկայացուցիչք եկեղեցեաց Հաւլաբարի ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ, ԷՋՄԻԱԾՆԵՑՒՈՑ սուրբ Գէորգայ և ԿՈՒՄԻՍՈՒ գործակալութեան: Այն ընտրողք, որոնք որ և իցէ պատճառով չեն կարող ներկայանալ ապրիլի 22-ի ընտրութեանը, իրաւունք ունեն իրանց ձայնը նորոգ ընտրելի վիճակային պատգամաւորի մասին՝ տալ ուրիշին փաւերացուցեալ հաւատարմաթղթով:

Անդամ կոնսիստորիայի Ղևոնդ աւագ քահանայ Խարազեան

(№ 42) 2—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հին դարմանը քամու տուողներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օգոստափառ հիւրերը. «Արձագանքի» ընթերցողներին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից.

ՀԻՆ ԴԱՐՄԱՆԸ ՔԱՄՈՒ ՏՈՒՈՂՆԵՐ

Կան այնպիսի մարդիկ, ինչպէս օրինակ Աբգար Յովհաննիսեան, որոնք երբ յաղթված են զգում իրանց, սկսում են իրանց դրանով մխիթարել, որ „հին դարմանը քամու են տալիս:“ Պօլսի օրգան „Արձագանք“ լրագիրը, երբ ոչինչ չէ գտնում ներկայ հանգամանքների մասին ասելու, սկսում է հին բաները յիշել և կարծում է որ դրանով սարսափելի հարուած պիտի հասցնէ մեզ: Բայց մի բան թող իմանայ Յովհաննիսեան, որ „Մշակը“ իր 20 տարվայ գոյութեան ընթացքում իր յայտնած մտքերի մէջ երբէք չէ դաւաճանել իր քարոզած սկզբունքներին, երբէք չէ հակասել իրան և միշտ կարող է ապացուցանել իր ասած խօսքերի իւրաքանչիւր տառը: Այո՛, մենք ասել ենք որ ուղղութիւնների տարբերութիւնները՝ շարժման և առաջադիմութեան գրաւական են մի ազգի մէջ և դա ամենևին բաղդ չէր լինի, եթէ մենք Մխիթարեան կաթօլիկ ուխտի պէս մի հաստատութիւն չունենայինք, կամ եթէ դիցուք մեր բողոքականները մեզ օրինակ չը ցոյց տային, որ կարելի է Աւետարանը աշխարհաբար լեզուով թարգմանել, և այլն: Ինչպէս քաղաքական կեանքում, այնպէս էլ հոգևոր կեանքում՝ բազմատեսակ ուղղութիւնները, կուսակցութիւնները (եթէ միայն իրանք ճշմարիտ համոզված կուսակցութիւններ են), առաջադիմութեան նշան են: Միակերպութիւնը՝ անշարժութեան, մեռելութեան նշան է: Ազատամիտ և ազգասէր հայ-կաթօլիկը և հայ-բողոքականը աւելի լաւ է քան կաթօլիկ կամ բողոքական միան, որպէս զի ազատամտութեան և ազգասիրութեան խմոր դառնան իրանց դաւանակիցների շրջանում, մոլեռանդ և խաւար կրօնակից ամբոխի մէջ ազգային զգացմունքի համոզված պրօպագանդիստներ լինեն, քան թէ հէնց որ նրանցից մի երկու անհատներ ըմբռնեցին ազգային զգացմունքը, այդ մի երկու երեք անհատներ անմիջապէս թողնեն իրանց հաւատը, և լուսաւորչական դառնան, իսկ իրանց կրօնակիցներին թողնեն անօգնական, խաւար, մոլեռանդ և ազգային զգացմունքից զուրկ:

Այո՛, մեզ համար, մեր գրականութեան, մեր պատմական ուսմունքների, մեր ազգային կրթութեան համար՝ մեծ դժբաղդութիւն եղած կը լինէր, եթէ մենք ունեցած չը լինէինք Եւրոպայում Վենետիկի և Վիեննայի կաթօլիկ միաբանութիւնները: Չ՞է որ նոյն Յովհաննիսեան մի քանի տարի առաջ ոչ թէ միայն մասնակցեց կաթօլիկ Ալիշանի յօբելեանին, բայց և իր թերթում գրեց թէ „Ալիշանը մեր ներկայ դարի ամենամեծ հայ է:“

Այդ ինչպէս պատահեց որ կաթօլիկ Ալիշանը՝ յանկարծ հայ դարձաւ: Երևի այն ժամանակ ձեռնտու էր այդպէս խօսել, իսկ հիմա ձեռնտու է ուրիշ կերպ խօսել: Ամեն բանում երկու կշիռ և երկու չափ....

Մենք շատ տարի առաջ ասել ենք թէ քաղաքական թերթը, հասարակական օրգանը՝ կրօնական թերթ չէ,—և այդ նոյն ճշմարտութեան վրա մենք պնդում ենք և այժմ: Մի քաղաքական թերթի խմբագիր, ինքն անձամբ կարող է լինել լուսաւորչական, կաթօլիկ կամ բողոքական, բայց նրա հրատարակած լրագիրը պէտք է ամբողջ ազգի շահերին ծառայէ և ոչ թէ ազգի մի հատ կրօնական համայնքին, իսկ ուրիշներին անտես առնի: Ֆրանսիական „Temps“ լրագրի խմբագիրը բողոքական է, իսկ „Siécle“ լրագրի խմբագիրը՝ կաթօլիկ է, սակայն այդ քաղաքական թերթերից ոչ մին կրօնական չէ, և ոչ ոք իրաւունք և առիթ չունի առաջին լրագրի խմբագրին մեղադրել թէ նա աւելի պակաս ազգասէր և ֆրանսիասէր է, քան երկրորդ լրագրի խմբագիրը:

Վերջապէս ինչ երկարացնենք. մենք վաղուց արդէն ասել, նորից ենք կրկնում և հազար անգամ կը կրկնենք որ դուք, պ. Յովհաննիսեան, և ձեր նախկին թշնամի և այժմ բարեկամ թերթի խմբագիրը՝ դուք էք ձեզ պահպանողական կուսակցութեան ներկայացուցիչ համարում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՕՍՏԱՓԱՌ ՀԻՒՐԵՐԸ

Պետերբուրգից արդէն մի քանի օր առաջ հեռագիրները հաղորդել էին, որ Թագուհի Կայսրուհին, Մեծ Իշխանուհի Կսենիա Ալէքսանդրօվնա և Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչ գալիս են Կովկաս, յատկապէս Աբասթուման:

Կովկասն արդէն բաղդ ունեցաւ նոցա տեսնելու: Ապրիլի 12-ին գիշերելով Վլադիկավկազում, Օգոստափառ Հիւրերը ապրիլի 13-ի առաւօտեան հասան Անդրկովկասեան երկաթուղու Մցխէթ կայարանը: Շրջականներից ահագին բազմութիւն էր հաւաքված՝ դիմաւորելու և ողջունելու Օգոստափառ Հիւրերին: Կայարանը զարդարված էր դրօշակներով, գեղեցիկ բոյսերով և գորգերով:

Մի քանի րոպէ հանգիստ առնելուց յետոյ, Թագուհի Կայսրուհին և Մեծ Իշխանուհի Կսենիա Ալէքսանդրօվնա, նստելով երկաթուղու կայսերական գնացքը՝ ուղևորվեցան Միխայլօվօ, ուր նոյնպէս ահագին բազմութիւն էր հաւաքված ողջունելու նոցա: Այստեղ ներկայացան Նորին Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհուն Օլդէնբուրգեան պրինցը, կովկասեան կառավարչապետի օգնականը, Վրաստանի էկզարխը և Թիֆլիսի նահանգական ազնուականութեան պարագլուխը: Մի քանի ժամ առաջ Բօրժօմ էր ուղևորվել Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչ, որը Օգոստափառ Գէօրգի Ալէքսանդրօվիչի հետ սպասում էին Թագուհի Կայսրուհուն՝ այնտեղից Աբասթումանի գնալու համար:

Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչի պալատում տրվեց նախաճաշիկ: Բօրժօմը նոյնպէս զարդարված էր: Նախաճաշից յետոյ՝ Թագուհի Կայսրուհին, Մեծ Իշխանուհի Կսէնիա Ալէքսանդրօվնա, Մեծ Իշխաններ Միխայիլ Նիկօլաեվիչ և Գէօրգի Ալէքսանդրօվիչ ուղևորվեցին Աբասթուման: Նոցա հետևեցին Կայսերական պալատի մինիստր կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ, կովկասեան կառավարչապետ գեներալ Շերեմետեվ, Թիֆլիսի նահանգապետ իշխան Շերվաշիձէ և սվիտան:

Չը նայած յորդ անձրևին, ճանապարհին սպասում էր ամեն տեղ մեծ բազմութիւն: Երբ Օգոստափառ Հիւրերը մտան Ախալցխա, անհամբեր սպասող ժողովուրդը՝ ոգևորված ողջոյններ տուեց: Ախալցխայում Թագուհի Կայսրուհին ընդունեց աղուհաց քաղաքի կողմից:

Աբասթումանում, ուր Օգոստափառ Հիւրերը մուտք գործեցին, սպասում էր մեծ բազմութիւն: Աւանը զարդարված էր, իսկ երեկոյեան հրախաղութիւն կար: Թագուհի Կայսրուհին իջաւ իշխան Մուխրանսկու տանը: Ներկայումս առանձին պալատ է կառուցանվում Աբասթումանում:

Մեծ Իշխան Գէօրգիյ Ալէքսանդրօվիչ մի քանի ժամանակից ի վեր արդէն ապրում էր Աբասթումանում:

«ԱՐՁԱԳԱՆՔԻ» ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ

«Յետոյ, պարոններ, աշխարհիս երեսին բոլոր կուսակցութիւններից և ուղղութիւններից բարձր կայ գիտութիւն և խիղճ կամ ճշմարտութեան հասկացողութիւն: Ինչ կուսակցութեան և կամե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, մարտի 28-ին

Կաթողիկոսի ընտրութեան մասնակցելու խնդիրը զբաղեցնում է ամեն մտքեր: Տաճկաստանի հայոց թեմական առաջնորդներից շատերը կը մասնակցեն ընդհանուր Ազգային ժողովին անձամբ. աշխարհական պատգամաւորներն էլ ընտրվեցին շատ կողմերից: Սակայն կարելի է հարց դնել թէ՝ Տաճկաստանի հայոց մասնակցութիւնը կաթողիկոսական ընտրութեանը բարերար արդիւնք առաջ կը բերէ այս պարագաներում, կը կարողանա՞յ տաճկահայոց տրամադրութիւնը լիապէս ներկայացնել թէ՞ հակառակը: Որպէս զի հասկանալի լինի թէ ինչո՞ւ եմ անում այս հարցումը, պէտք է ամփոփ կերպով ներկայացնեմ, ինչ որ պատահեց և դեռ պատահում է այստեղ Մակար կաթողիկոսի վախճանվելուց յետոյ:

Երբ Մակար կաթողիկոսը վախճանվեց, Աշըգեան Խորէն պատրիարքը հաստատ միտք դրեց որ ինքն անպատճառ կաթողիկոս նստի: Իր այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ էր որ պատրիարքական աթոռի վրա մնար, որպէս զի կարենար իր շահերին համեմատ ուղղութիւն տալ կաթողիկոսի ընտրութեան համար կատարվելիք գործողութիւններին: Պատրիարք մնալու համար արեց, ինչ որ պէտք էր անել և այժմ՝ Նորին սրբազնութիւնը կատարելապէս վստահ է որ Տաճկաստանի եկեղեցական ու աշխարհական պատգամաւորներն եթէ ուզեն իր կաթողիկոսացմանը քուէ տալ, որ և է երկիւղ չունեն թէ՝ օսմանեան կառավարութեան աչքում արտաքսված եկեղեցականի են քուէ տալիս:

Տ. Խորէն Աշըգեանը ի հարկէ կարող էր կարծել թէ ինքը կաթողիկոսական ընտրելի է լինելու. 1885 թ. ինքն էր այն երեք եկեղեցականներից մէկը, որոնց Կ. Պօլսի Ազգային ժողովը ներկայացրեց իբրև Տաճկաստանի հայոց երեք կաթողիկոսացուներ: Այդ օրից ի վեր այլ ևս խնդիր չը լինելով Մելքիսեդեկ եպիսկոպոսի համար, Խրիմեան Հայրիկն ու Աշըգեան Խորէն պատրիարքն էին միայն մնում 1885 թ. ընտրելիներից:

Նորին սրբազնութիւնը կարծում էր թէ մրցումը կը սահմանափակվի իր և Խրիմեան Հայրիկի միջև: Սակայն Խրիմեանը վտանգաւոր մրցակից չէր գուցէ. հանգամանքներ կարող էին՝ ըստ Աշըգեանի, պատնէշ կանգնել Հայրիկի հանդէպ: Բայց և այնպէս՝ կատարեալ ապահովութեան համար պատրիարքը փափագեց, որ Հայրիկը Պօլիս չը վերադառնայ. որքան ժամանակ Խրիմեանը մնար Երուսաղէմում, այնքան ժամանակ և Տաճկաստանի պատգամաւորները կամ Ազգային ժողովը գուցէ չը համարձակվէին քուէ տալ այդպիսի անձի կաթողիկոսացման: Հայրիկը Երուսաղէմ գնացել էր մի քանի ամսվան համար միայն. այժմ որ Կ. Պօլիս կատարելապէս հանգիստ վիճակի մէջ է, Հայրիկի վերադարձի համար չը կայ որ և է արգելք. Երուսաղէմի մէջ անգործութիւնը մահաբեր կերպով է ազդում Հայրիկին, սակայն պատրիարքը փոխանակ աշխատելու նրան վերադարձնել, նստեց ձեռքերը ծալած. այդ վերադարձը բոլորովին ձեռնտու չէր Աշըգեանի նպատակներին:

Նորին սրբազնութիւնը այսպիսով չէր սպասում որ Կովկասի հոգևորականութեան միջից մի երիտասարդ եպիսկոպոս, որին ընդհանուր համակրանք է վայելում, կարող է լրջօրէն կաթողիկոսական ընտրելի հանդիսանալ: Աշըգեանի կուսակիցները վրդովվեցան, երբ այդ լուրն առան. բայց զանազան տեղերից քաջալերական նամակներ հասան: Այնտեղից նոր բարեկամները՝ յանկարծ մոռանալով իրանց նախկին դաւանանքը, յայտարարում էին թէ՝ այս անգամ կաթողիկոսը պէտք է մի տաճկաստանցի եպիսկոպոս լինի. «Եւ ո՞վ է այդ արժանաւոր եպիսկոպոսը, եթէ ոչ պատրիարքը:» Այդ ժամանակից պատրիարքական կուսակցութիւնը պայմանաւորվեց վատահամբաւել Արիստակէս Սեդրակեանին, որպէս զի տաճկահայերի միտքը պղտորվի և Ազգային ժողովի կամ Էջմիածնի մէջ չը քուէարկեն այդ եպիսկոպոսի համար, չափաւորել Երեմիա սրբազանի տեղակալական իշխանութիւնը և թոյլ չը տալ որ Սեդրակեան մանէ Սինօդի մէջ: Իսկ կովկասցի բարեկամները խոստանում էին ապահովացնել Աշըգեանի կաթողիկոսացումը: Կ. Պօլսի մէջ Սեդրակեանի Սինօդ չը մտնելու համար զանազան դիմումներ արվեցան, և ջանացին յուզել հանրային կարծիքը: Ձեռք առնելով «Արևելքը», պատրիարքական կուսակցութիւնը սկսեց ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնել Էջմիածնի, Պետերբուրգի և Թիֆլիսի հետ: Պատերազմը հրատարակվեց:

Այս պատերազմը սկսել էր յուզել հանրային կարծիքը, երբ «Հայրենիքը» սկսեց հրատարակվել, որին աշխատակցեցին «Արևելքի» բոլոր վաղեմի աշխատակիցները թէ Տաճկաստանից և թէ Ռուսաստանից: Նոր լրագրի խմբագիրները «Արևելքի» մէջ էին նախապէս և հիմա յայտարարեցին թէ իրանք հաւատարիմ կը մնան այն ուղղութեան, ինչ ուղղութիւն որ ունէր «Արևելքը» առաջ: «Հայրենիքը» ջերմ պաշտպան հանդիսացաւ Խրիմեան և Սեդրակեան սրբազանների, իր փաստերը հիմնելով «Արևելքի» եօթը տարվայ ընթացքում հրատարակված փաստերի վրա: Ընթերցող հասարակութիւնը սկսեց խնդալ «Արևելքի» վրա, որն իր զրպարտութիւնները կրկնելուց և սուտերի մէջ օրից օր աւելի խրվելուց զատ մի ուրիշ բան չը կարողացաւ անել: Նոյն իսկ այդ զրպարտութիւններն էին պատճառ, որ Սեդրակեանի անունը խիստ բարձրացաւ այստեղ:

Մինչև այդ ժամանակ Տ. Խորէն պատրիարքը ճիշդ չէր որոշած թէ՝ Տաճկաստանի հայերը պատգամաւորների միջոցով մասնակցեն կաթողիկոսական ընտրութեանը թէ՞ ոչ: Կովկասցի բարեկամները յոյս էին տալիս և ապահովում էին թէ Ռուսաստանի, Պարսկաստանի և Հնդկաստանի բոլոր

նում ես պատկանիր, բայց կուսակցութիւնների գործերն ու գործունէութիւնը կարող է քննադատութեան ենթարկվել գիտութեան և ճշմարտութեան տեսակէտից: Այժմ տեսնենք թէ որքան արդարացի է պ. Գր. Արծրունու կուսակցութեան վարմունքները գիտութեան և խղճի մաքով:

Այդպէս խրատախօսողը, պարոններ, որ այդքան ողջամտութեան գանձ ունի քարոզելիս և որ սակայն կաղում է երկու ոտով երբ բանը գալիս է գործադրականին, դա այն հասարակ ընթերցողն է, որին տեսաք դատաւորական և այլ քանի մի գդակների տակ *). Նա է, որ աւելի խոշոր կուսակցական աննոցներ է գործ ածում երբ իբր թէ դատաւոր է նստում՝ մեր գործող կուսակցութիւնները դատելու:

Երբ այդքան դաժան և խիստ է Արծրունու ադատամիտ կուսակցութիւնը, երբ նրա դերը միայն անուանարկութիւնն է, տեսէք միւս կողմում թէ ինչպէս այդ մի և նոյն քննադատողը փափկութեամբ ածելով ձեռքը պահպանողական կոչված կուսակցութեան մազերի վրայով՝ գեղեցիկ-խարտեաշ և մետաքսանման-քնքշիկ է գտնում այդ մազերը. իմ որդին անուշահոտ է և լուսաւոր:

Ահա:

«Նրանք՝ հայ պահպանողականներն ասում են. մենք պահենք ինչ որ ունենք, իսկ երբ որ միջոց կունենանք, այն ժամանակ կը վերանորոգենք նրան նոր զարդարանքներով ու յարմարութիւններով: Սրա դէմ ինչ կարելիէ ասել: Ոչինչ—վստահանում ենք ասել մենք: Առանց որ և է անձնաւորութեան դրուատելու և պախարակելու մենք անկեղծօրէն ասում ենք, որ ամեն մի հայ մարդ, եթէ նա իրօք մտածող է այժմ միմիայն պահպանողական կարող է լինել»: Մանաւանդ մարտի 8-ից յետոյ **):

Այո,—իմ որդին անուշահոտ է և լուսաւոր, իսկ դու խաւարային ես և չարահոտ: Բայց սակայն «առանց որ և է անձնաւորութեան դրուատելու և պախարակելու», այլ միայն՝ անկեղծօրէն:

Ո՛րքան քաղցրածորան է երազատեսութեան այդ մեղրը, ո՛րքան անոյշ՝ յուշկապարիկների այդ երգը.—մենք պահենք ինչ որ ունենք, իսկ երբ որ միջոց կունենանք, այն ժամանակ կը վերանորոգենք նրան նոր զարդարանքներով ու յարմարութիւններով:

Ոդիսեւս, Լաերտի որդի, թէ մեղրաժամ ունիս՝ ականջներդ ծեփիր, թէ չէ Սիրէնների այդ քաղցր նուագը կը քաշէ քեզ Սկիւլայի յորձանքների մէջ. վատթար վտանգաւոր քան յունվարի 6-ի կամուրջը:

Այդ ինչ բան է, որ, ընթերցողի անկեղծօրէն ասելով ու «Արձագանքի» տպելով, հայ պահպանողականները կը վերանորոգեն, նոր զարդարանքներով ու յարմարութիւններով:

Իսկ և իսկ այն մի և նոյն բանը, որին դիպչել կարելի չէր, որը հաստատված և ներկված էր մեր պապերի արիւնով դարերի ընթացքում. իսկ և իսկ այն բանը, որի վերանորոգութիւնը, բարեփոխութիւնը եկեղեցի քանդել էր նշանակում. իսկ այժմ մի և նոյնը պարոններ պահպանողականները, ընդդէմ «Մշակի», երբոր միջոց կունենան կը վերանորոգեն:

Աւող կը լինի, թէ փոքր աւելի յիշողութիւն և առաջին պնդածներին վերջին խոստումները համաձայնեցնելը աւելի նպաստաւոր կը լինէր պարոն պահպանողականներին: Սակայն դրանում չէ նրանց մտածութեան հոգը. նրանք եթէ հակասող են ներկայանում, այդ թող նրանից չը համարվի, թէ նրանց յիշողութիւնը կարճ է, այլ նրանից է, որ նրանք համդամանքին և րոպէին են յարմարեցնում իրանց խօսքը, իրանց պնդումները և իրանց ուրացումները:

Նրանք,—գիտութեան, խղճի և ճշմարտութեան առաջ լուսի պէս մաքուր նկատվածները, այդ գերագոյն արդարները՝—սիստեմատիաբար հնարում և տարածում են սուտը, յեղաշրջում են փաստերը և ընդհանրապէս ինչ որ ուրանում կամ պնդում են՝ նրանք այդ անում են պահպանողական տեսութիւններին կամ շահերին համաձայն:

Յեղաշրջված փաստերի, չարադրված պոչաւոր լուրերի յիշատակութիւնը և հաշիւն ու համարն անելն աւելորդ է, որովհետև հեռաւոր ընթերցողները մոռացած չեն անշուշտ այն ամենը, ինչ որ պահպանողական թերթերում գրվել է՝ սկսեալ կաթողիկոսի մահից մինչև մարտի 8-ի պատգամաւորի հաստատման չինծու լուրը: Այդ ամբողջ ժամանակում պահպանողականները, երկնքի զարդ ու զարդարանքին և խաղաղութեանը սիրահար պահպանողականները յատուկ ջանադրութեամբ, ամեն կերպ հնարքով պղտորեցին օդերը, ծնեցուցին բուք ու մրրիկ և ապա մի գեղեցիկ օր, մարտի 8-ից յետոյ, անմեղիկ բարեպաշտութեամբ, երկիւղած հառաչանքով, աչքերն աղաչաւոր դէպի երկնային խորանը՝ կանչեցին.—Աւա՜ղ. ինչո՞ւ այդպէս մութ մառախուղը պատել է երկինքը: Heu! heu!:

Գտնվեցան հեռաւոր և մօտաւոր տեղերում միամիտ հաւատացողներ, որոնք և բակ բռնեցին պահպանողականների շուրջը և կազմեցին մի մթնոլորտ:

Այժմ պարոն հասարակ ընթերցողը—այդ մթնոլորտի երևոյթներից մէկը—գիտութիւնը, խիղճը և ճշմարտութիւնը վկայ է կանչում և յայտնում է աշխարհին, թէ Արծրունու ադատամիտները Խարամանու սև դևերն են, իսկ Յովհաննիսեան—Սպանդարեան պահպանողականները լուսաթև հրեշտակներ են, որոնք մի օր, երբ միջոց կունենան, կը վերանորոգեն ինչ որ ունենք (վախենում են անունը տալուց) նոր զարդարանքներով և յարմարութիւններով: Առ այժմ ամուր կը պահեն, մինչև գայ օրն ու ժամանակը: Պահելու եղանակն էլ արդէն յայտնի է:

Հիմա մէկ էլ պարոն հասարակ ընթերցողի հետ վերադառնանք Արծրունու ադատամիտներին և տեսնենք, նրա ցոյց տալով, սրանց մեղքը գիտութեան և խղճի կամ ճշմարտութեան առաջ:

ա) Գիտութիւն:

Եթէ որ և է ժողովի անդամների $^{2}/_{3}$ մասը ներկայ է, այդ ժողովը կանոնաւոր է և նրա որոշումներն օրինաւոր:

Արդ, մարտի 8-ի ժողովում, սրա 98/100 անդամները ներկայ են:

Ուրեմն, այդ ժողովն անկանոն համարվել, ապօրինի դառնալ կարող չէ:

Պարոն քննադատ՝ ճշմարտութեան և գիտութեան տեսակէտից, մարտի 8-ի ժողովը եկեղեցիների ժողով էր. եկեղեցիներից մէկը այնտեղ չէր ընդունված, և ընդունված չէր ոչ թէ անչափահասութեան կամ մի յայտնի մեղքի պատճառով, որ նրան իրաւազուրկ էր անում, այլ մի մեզ չը բացատրված և իրան իսկ եկեղեցուն չը բացատրված պատճառով, և այդ եկեղեցին թղթով բողոքում էր իր ընդունված չը լինելու մասին:

Մարտի 8-ի ժողովին անդամներ էին նրանք միայն, որոնք իրանց ընտրող եկեղեցու կողմից օրինաւոր կարգով էին ընտրված և լիազօրութիւն ունէին: Արդ այնտեղ կային արգելված վերընտրութեան երեք մարդիկ, որոնք իրանց եկեղեցուց ներկայացնում էին՝ առաջինը 18 ձայն և վերջինը 8 ձայն միայն. մինչդեռ առաջին և բուն ընտրութեան պատգամաւորներից առաջինը ընտրված էր իր եկեղեցուց 153 ձայնով և վերջինը 110 ձայնով և նախագահող քահանայի կողմից էլ պատշաճապէս վաւերացված կանոնաւոր ընտրութեամբ, որի արձանագրութեան տակ ստորագրել էր եկեղեցին և մէջը չը կար և ոչ մի բողոք որ և է անձի կողմից: Այդ եկեղեցին էր Հաւլաբարի ս. Էջմիածնեցուցը: Այդ բուն և համագումար առաջին ընտրութեան երեք պատգամաւորները նոյնպէս թղթով բողոքում էին իրանց մերժված լինելու մասին:

Ցետոյ, մարտի 8-ին գործող ժողովն ունէր ոչ թէ 98/100, այլ 51/100, այսինքն 2/3-ից պակաս անդամներ: Դուք, պարոն անծանօթ քննադատ, բողոքողներին, ժողովի գործին մասնակցելուց բացէ ի բաց հրաժարվողներին և գործից իսկ առաջ ժողովարանը դատարկողներին, որոնք քեզանից պակաս կարգ ու կանոն և օրէնքի ոգի հասկացողներ հազիւ թէ լինեն, ներկայ մի համարեք առանց նրանց ներկայութեան կատարված գործին: Կամ համարեցէք, որքան կուզէք, եթէ ձեր նպատակը ձեր անձը խաբելն է և երուած սրտին սուտ մխիթարութիւն տալը:

բ) Խղճի և արդարութեան տեսակէտ:

Իրաւունքով իրար հաւասար մարդիկ օրէնքի զօրութեամբ և պահանջումով ժողովվելու են միասին հասարակաց մի գործ կատարելու, որից անհրաժեշտաբար կախված է իրանց բոլորի էլ էական և նախրական շահերը: Նրանք գալիս են ժողովատուն: Բայց ահա մի բարապան արգելում է ներս մտնելը նրանցից մի քանիսին: Դուք մտէք. դո՛ւք, ոչ, դուք ներս չը գաք. դուք էլ, էյ այդ միւսներդ, ես ձեր փոխանակ ուրիշներին եմ ընդունում: Էլ բողոք-մողոք աւելորդ է, զուր տեղից ձեր կոկորդը մի պատառէք՝ իրաւունքի, արդարութեան, օրինականութեան մասին ճառեր ասելով. օրէնքն ես եմ, իրաւունքն ես եմ սահմանում, տունն ես եմ, տեղն ես եմ, ես իմ գլխին իշխան ու դատաւոր չեմ ճանաչում, իմ գործի պատասխանատուն ես եմ իմ առջև: Այսպիսի մի բացարձակ յայտարարութեան դիմաց, որի հեղինակն երդված է՝ ոչ մի պատճառաբանութեան չը դիջանել, դուրս մնացածները և ներս գնացածներից մի մասը բողոքում են և հեռանում:

Այս կատարված և հաշւած իրողութեան հանդէպ, պարոն քննադատ ընթերցողը «Արձագանքում», խօսելով ու դատելով խղճի և արդարութեան անունով, ժողովատնից դուրս եկածների աչքն է կոխում մնացածների կողմից արուած ժողովի կարծեցեալ օրինաւորութիւնը հետևեալ անյաղթելի պնդումով:

«Երկու մարդ ապօրինի կերպով ձայնից զրկվել են: Շատ լաւ. բայց ժողովը օրինաւոր է, իսկ նրանք թող բողոքեն ըստ սովորական կարգի: Երբոր, բարձրագոյն հաստատութիւնն «այդ բողոքը օրինաւոր կը համարի և կը հրամայէ կայացած ժողովն ապօրինի համարել—մենք նոր ժողով կանենք և նոր պատգամաւոր կընտրենք»:

Կատարեալ հաւրսական թակարդ, միամիտներին որսալու համար: Այդտեղ ինչ գործ ունեն խիղճն ու արդարութիւնը, երբ քարոզվում է մարտի 8-ին կատարված ընտրութեան գործին հաւասար մի վարդապետութիւն: Մարտի 8-ին զրկել են ոմանց ձայնից. ձեզ ինչ. դուք կանէիք ընտրութիւնը: Մարտի 8-ին մարդ մարդի փոխանակ է ներս ընդունվել. ներս են ընդունվել մարդիկ, որոնց լիազօրութիւնը ժխտելի է. ձեզ ինչ. դուք նրանց հետ կանէիք ընտրութիւնը: Վերընտրութիւնները եկեղեցիներում բարձր իշխանութեան կողմից արգելված էին արուած բողոքների հիման վրա, մինչև որ նա քննէր և վճիռ տար. բայց այնու ամենայնիւ վերընտրութիւններ եղել են և այդ վերընտրութեան ներկայացուցիչներն են մարտի 8-ի ժողովը ընդունվում և ժողովի անվաւերականութեան բնաւորութիւնը ես աւելի խստացնում. ձեզ ինչ. դուք կանէիք ընտրութիւնը:

Երբ բարձր իշխանութիւնը կը բեկանէր այդ ընտրութիւնը, դուք նորից նոր ընտրութիւն կանէիք:

Ահաւասիկ գիտութեան, խղճի և արդարութեան պահանջածը, որի ջատագովողը պահպանողականների բերան ու պաշտպան Ընթերցողն է «Արձագանքում»:

*) «Արձագանք», № 39—1892:

**) Տես «Արձագանք» №№ 38 ու 39. փելիետոն:

պատգամաւորներն իրեն կընտրեն կաթողիկոս, բայց աւելի ապահովութեան համար անհրաժեշտ էր պատրաստել Տաճկաստանից պատգամաւորներ ուղարկելու խնդիրը. եթէ հարկ լինէր, գործադրելու էր այդ առաջումը: Փոփոխված հանգամանքների մէջ այժմ նորին սրբազնութիւնն ըմբռնեց թէ՝ իրեն եթէ ոչ անհնարին, գէթ շատ դժուար պիտի լինի կաթողիկոսանալ Ռուսաստանի հայերի քուէներով, ուրեմն անհրաժեշտ էր աշխատել Տաճկաստանի հայոց մասնակցութեան համար՝ Էջմիածնում, միայն թէ այնպիսի պայմանով, որ ինքը միայն, պատրիարքը, ղեկավարէ ընտրութիւններին:

Տաճկաստանի հայոց ընտրական մասնակցութեան եղանակի մասին որոշում տալը Ազգ. ժողովից կախումն ունէր. այդ որոշումը պիտի լինէր կամ 1884, 1885 թ. պէս երեք ընտրելիներ ներկայացնել, կամ Պօլօժէնիէի համաձայն պատգամաւորներ ղրկել: Պատրիարքը քաջ գիտէր թէ ընդհանուր տրամադրութիւն կար երեսփոխանների մէջ (և խիստ հասկանալի է այդ տրամադրութիւնը), որ Պօլօժէնիէի համեմատ անմիջապէս պատգամաւորներ ուղարկվեն Էջմիածին, սակայն կար և մի մաս երեսփոխանների, որոնք իրենց պարագլուխ ունենալով Ստեփան-փաշա Ասլանեանին՝ պնդում էին որ պէտք չէ շեղվել թէ Գէորգ կաթողիկոսի և թէ 1884—1885 թ. ընտրութիւնների եղանակից, այսինքն որ Կ. Պօլսի Ազգ. ժողովը ինքը նշանակէ ընտրելիներ: Կարող էր պատահել որ այս կուսակցութիւնը յաղթանակէր, և Ազգ. ժողովը այն ժամանակ նշանակէր երեք ընտրելիներ, որոնց մէջ թերևս ինքն էլ գտնվէր, բայց վերջապէս իրեն հետ ուրիշներ էլ պիտի լինէին: Ազգ. ժողովը պիտի նշանակէր մի ռուսաստանցի եպիսկոպոս և երկու տաճկաստանցի. 1885 թ. սխալը պիտի չը կրկնվէր. ոչ մի ռուսաստանցի եպիսկոպոս չը դրին այն ժամանակ: Բայց այն ժամանակ հզօր պատճառ կար. Մակար եպիսկոպոսը միակ եկեղեցականն էր, որ հանրածանօթ էր, սակայն նրա համար էլ ընդհանուր համակրութիւն չը կար Ռուսաստանի հայոց աշխարհական դասի մէջ, իսկ ուրիշ եպիսկոպոս ծանօթ չէր: Այս մի քանի տարվան միջոցին Արիստակէս Սեդրակեանը մեծ հռչակ ստացաւ տաճկահայերի մէջ «Արևելքի» շնորհիւ, որը միշտ իր ժամանակին արձանագրելով Թիֆլիսի նախկին առաջնորդի գործերը՝ առանձին համակրանքով հետևում էր այդ հոգևորականի պաշտօնավարութեան և շատ յաճախ դրուատեց նրա լրջմտութիւնը: Արդ՝ պատրիարքը գիտէր թէ Ազգ. ժողովը անպատճառ դնելու է իր ընտրելիների ցանկի մէջ մի ռուսաստանցի եպիսկոպոս, թէ՝ այդ եպիսկոպոսը Սեդրակեանն է լինելու, թէ՝ Ազգ. ժողովի մէջ բաժանումներ տեղի ունենալու են տաճկաստանցի եպիսկոպոսների մասին, սակայն Սեդրակեանի համար համաձայնութիւնը կատարեալ էր, ուստի նա պիտի ընտրվէր Ազգ. ժողովում առաջին և անշուշտ աւելի մեծամասնութեամբ, քան թէ 1884-ին Ներսէս և 1885-ին Խրիմեան ընտրվեցին. հաւանօրէն Սեդրակեանը կընտրվէր միաձայնութեամբ.—մի այսպիսի ընտրութիւն կը նշանակէր թէ Տաճկաստանի հայերը փափագում են կաթողիկոս տեսնել Արիստակէս սրբազանին: Գալով միւս երկու ընտրելիներին՝ քուէարկութիւնը պիտի կատարվէր Խրիմեանի, Ցարութիւն պատրիարքի և Խորէն պատրիարքի միջև. շատ հաւանական էր որ գաղտնի քուէարկութեան շնորհիւ Խրիմեան ընտրվէր և նրա հետ էլ կամ Ցարութիւն պատրիարք կամ Խորէն պատրիարք պիտի ընտրվէին: Բայց երբ Սեդրակեան և Խրիմեան գտնվէին Տաճկաստանի հայոց ցանկի մէջ, տարակոյս չը կար թէ Ռուսաստանի հայոց քուէներն էլ պիտի կենտրոնանային սրանց վրա կամ թէ Սեդրակեանի և Ցարութիւն պատրիարքի վրա, որովհետև եթէ Խրիմեանի անունը չը դրվէր, անշուշտ տեղը կը դրվէր Ցարութիւն պատրիարքի անունը: Ուրեմն Խորէն պատրիարքի համար բնաւ հաւանականութիւն չը կար, որ ինքը կաթողիկոս ընտրվէր Կ. Պօլսի Ազգ. ժողովի մասնակցութեամբ:

Իսկ եթէ Ազգ. ժողովը որոշէր թէ տաճկահայերը մասնակցեն կաթողիկոսական ընտրութեանը ուղղակի պատգամաւորների միջոցով, այն դէպքումն էլ Ազգ. ժողովը կը դնէր այնպիսի պայմաններ, որ պատգամաւորներն ընտրվեն առանց պատրիարքի ազդեցութեանը և եկեղեցական պատգամաւորների համար էլ կը սահմանէր օրէնքներ, որպէս զի չը մնան պատրիարքի ազդեցութեան ներքոյ. այս հասկանալով պատրիարքը սկսեց աշխատել, որ Ազգ. ժողովը դուրս մնայ ընտրութեան եղանակի մասին որ և է ձայն տալուց:

Մեզ համար մի ուրախալի իրողութիւն է, որ Տաճկաստանի թեմական պատգամաւորներն անձամբ պիտի գնան Էջմիածին, սակայն պէտք է ցաւել, որ պատրիարքը չուզեց որ Ազգ. ժողովը գումարվի: Եթէ կաթողիկոսական խնդրի համար հարկաւոր չէ համարվում Ազգ. ժողովի գումարումը, երբ պատրիարքն ինքն իրան միահեծան կերպով ձեռնհաս է նկատում վճիռ տալու այսպիսի մէկ մեծ խնդրի մէջ առանց Ազգ. ժողովի, այլ ևս ո՞ր օրվան է պիտանի լինելու Ազգ. ժողովը. բնական է, որ Ազգ. ժողովը անպէտք կը համարվի վերջը թէ կառավարութեան և թէ նոյն իսկ ժողովրդի աչքում, սահմանադրութիւնը վտանգի կենթարկվի, և Տաճկաստանի հայոց կանոնաւոր ժողովրդական կազմակերպութիւնը այսպիսով ծանր հարուած կրած կը լինի:

Ինչ և իցէ, այսպէս թէ այնպէս պատրիարքը բացարձակ տէր մնաց հրապարակի վրա. այժմ ինքն էր, որ կամեցածի պէս պիտի կառավարէր ընտրողական գործողութիւնները: Նպատակին հասնելու համար մտածված էին նաև հետևեալ միջոցները: Թեմական պատգամաւորներ ընտրել տալ պօլսեցիներից. գաւառների կողմից եթէ պատգամաւորներ ընտրվէին պօլսեցի հարուստ վաճառականներ կամ «բարձրաստիճան» էֆէնդիներ, պարզ էր թէ սրանք կը շարժվէին Էջմիածնի մէջ պատրիարքական հրահանգների համաձայն: Բայց ի նկատի առնելով, որ դժուար կը լինի գտնել քառասուն և հինգ հաճոյակատար աշխարհական վաճառականներ և էֆէնդիներ, աւելի գործնա-

Աշտարակի և պաշտամունքների իշխանակի օ-րինակը։

Այսօր բարձր իշխանութեան կողմից մարտի 8-ի ընտրութիւնը ապօրինի ճանաչուելով ընկնում է։ Աշտարակի ինչ է գրում «Արձագանք» թերթը բարձր իշխանութեան այդպիսի մի կարգադրութեան նկատմամբ.

«Ո՛չ մի համապատասխանութիւն չէ կարող ունենալ մարտի 8-ի ընտրութիւնը. որովհետև թէ օրէնքի կատարման նախնական վարչութիւնը, թէ օրէնքը կատարող իշխանութիւնը արդէն կը լինեն ամենայն ուսանութեամբ» («Արձ.» № 43—1892).

[illegible] սարգութեան պարտականութիւնն է բոլոր ող-ղութիւններից վերադասել ճշմարտութիւնը»։

Եւ այդ գեղեցիկ թողչութիւնը դուք կուղղէիք միայն «ազատամիտներին», դրանով ցոյց տալ ուզենալով, թէ ծուռը սրանք են։ Իսկ պահպանողականները, ծ, նրանք չիտակներ են և ամեն խրատից բարձր։

Ա. Մ. Եզեկեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 17 ապրիլ

«Արձագանքի» այսօրվայ №-ում մեր «աւանդապահները» պատիւ են արել ինձ՝ յիշատակելու անունս այն անձանց թւում, «որոնք իրանց նախթական չահի համար կամ իրանց գոյութեան համար կռիւ են մղում»։

Գուցէ «Մշակի» ընթերցողներին հետաքրքրում է այդ սակաւաթիւ անձանց ցանկը, ահա նա. Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձուներ—Աթաբէգեան, Ափեան, Մէլիք-Ազարեան, Թամամշեան. ուսուցիչներ (պաշտօններից արձակված) Գ. Միրզոյեան, Ս. Լիսիցեան և Վանքի մայր-եկեղեցու երեցփոխ՝ Ի. Բուղդանեան։

Ինչ կը վերաբերի ինձ, թոյլ տուեցէք ինձ յիշեցնելու պ.պ. «աւանդապահներին» իմ անինչան անցեալից երկու դէպք, որոնք չատ պարզ կերպով են ցոյց տալիս թէ ես ծր ատրճանի եմ ընկած եղել «իմ չահերի ետեւից» և ինչպէս եմ վերաբերվել դէպի այս կամ այն կուսակցութիւնը։

Ա. 1882-ին ես հրաւիրվեցայ մարդակազմութեան ուսուցիչ Ներսիսեան դպրոցի։ Այդ ժամանակ տեսչի պաշտօնակատարն էր պ. Պետրոս Սիմէօնեան, որն ինձ խոստացել էր բացի այդ առարկան (չաբաթական 2 դաս) յանձնել և ուրիշ դասեր։ Պ. Սիմէօնեան աշխատում էր մի կերպ յարմարեցնել խոստացած դասերը և դեռ սեպտեմբերի վերջերը և հոկտեմբերին այդ հարցը պարզված չէր։ Ես «նոր» երիտասարդ էի, և թէև արդէն յայտնի էի իբրև «թունդ» մշակական, բայց և այնպէս պ. Սիմէօնեան աշխատում էր ցոյց տալ իր հայրական խնամքը։ «Մեղուն» ինձ մինչև անգամ ուսեալ երիտասարդ էր համարում (տ. № 100,82 թ)։ Հէնց այդ ժամանակ Ներսիսեան դպրոցի ուսուցչական սենեակում արդէն պատրաստութիւններ էին տեսնվում «Մեղուի» յոբելեանը տօնելու համար։ Ես, պ. Սիմէօնեան և մի քանի ուրիշ ուսուցիչներ դասամիջոցին կանգնած խօսում ենք. մօտենում է պ. Ս., յոբելեանական ճաշկերոյթ աջողեցնողներից մէկը, հետեւեալ խօսքերով. «ահա և պ. Միրզոյեան. դուք ևս ի հարկէ կը մասնակցէք ճաշին» և առաջարկում է ստորագրութեան թերթը։ Ոչ պ. Սիմէօնեանի ներկայութիւնը և ոչ էլ «չաղ» դասերի հրապոյրը կարող էին կաշկանդել ինձ և, ի հարկէ, անմիջապէս հրաժարվեցայ սիրալիր առաջարկութիւնից։ Հասկանալի է, որ խոստացած դասերս այլ ևս չը ստացայ և մի—երկու ամսից յետոյ անյարմար գտնելով չաբաթական միմիայն երկու դասի համար (այդ դասերն է, որ այժմ տալիս է պ. Ալէքսանդր Մէլիք-Ալլահվերդեանց) ուսումնարանի չէմքը մաչել՝ հրաժարվեցայ այդ դասերից ևս։

Վեց տարի սրանից առաջ նորից հրաւիրվեցայ նոյն Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ։

բ) Երեք տարի սրանից առաջ Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ լինելով, ամենայն սիրով մասնակից եղայ այն տօնախմբութեանը, որը կատարվեց ի պատիւ ձեր, պ. Գրիգոր Արծրունի, քսան և հինգ ամեայ գրական գործունէութեան, չը նայելով, որ մեզ, հայոց դպրոցների ուսուցիչներիս, սպառնում էին պաշտօնից զրկել։ Այսպէս, մինչեւ յոբելեանից մի քանի օր առաջ, ինձ փողոցում կանգնեցնում է մի անձնաւորութիւն, որը շատ մօտ էր մեր դպրոցները ղեկավարող անձանց «կուսակցութեանը» և համոզում էր չը մասնակցել այդ յոբելեանին, որովհետև իրան յայտնի է, որ այն բոլոր հայ ուսուցիչները, որոնք կը մասնակցեն այդ յոբելեանին, կը զրկվեն իրանց պաշտօններից։ Պատասխանս եղաւ։ «Չը նայելով, որ մի քանի թիւրիմացութեան պատճառով ահա մի քանի տարի է կորել եմ անձնական յարաբերութիւններս պ. Արծրունու հետ, բայց այդ հանգամանքը երբէք չէ կարող խանգարել ինձ այդ տօնին մասնակցելուս։ Թող «ձեր պարոնները» անեն, ինչ ցանկանում են»...

Փ ա ս տ է. պ. Գրիգոր Արծրունու յոբելեանը կատարվեց և այն ուսուցիչներից և ուսուցչուհիներից չատերը, որոնք մասնակից էին եղել յոբելեանին թէ Թիֆլիսում և թէ գաւառներում՝ զրկվեցան իրանց դասերից։

Ահա այսպէս ենք ընկած եղել մեր «նիւթական չահերի» ետեւից...

Ինչ կը վերաբերի իմ պաշտօնից արձակված լինելուն, թող մեր «աւանդապահները», որոնք «բարոյական-կրօնական» ուղղութիւն ունեն ըստ վկայութեանց այն դպրոցների, որտեղ անց են կացրել իրանց պատանեկութիւնը, թող, ասում ենք, դրանք մեզ ներեն—ունենալ այլ կարծիք, որ հիմնված է պաշտօնական գրագրութիւնների, հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսի կոնդակի և սինոդի միաձայն վճռի վրա։

Գաբրիէլ Միրզոյեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Յունվարի 6-ի աղետից վնասվածների օգտին, Հին-Նախիջևանի Շխմահմուդ գիւղից ստացանք 12 րուբլի, որ նուիրել են հետեւեալ անձինք. Յ. Ալիզեան, Մ. աւագ քահանայ Խաչակեանց, Մ. Պետրոսեանց, Թ. Խաչտողեանց, Ս. Խաչտողեանց, Ս. Տէր-Արիստակէսեան, Գ. Տէր-Ստեփանեան, Բ. Յակոբեան, Վ. Գէորգեան, Ն. Մասումեան, Ս. Աւագեան, Ա. Հախվերդեան, Յ. Գէորգեան և Ա. Թունեան։ Նախկին 531 ր. 83 կ. գումարի հետ ունենք 543 րուբլի 83 կոպէկ գումարը։

—

«Մշակի» անցեալ № 42-ի ճակատին սխալմամբ տպված էր «Շաբաթ, 16 ապրիլի», այն ինչ պէտք է տպված լինէր «Հինգշաբթի, 16 ապրիլի»։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային Ջրանցքում ծառայող մեքենավար, Մ. Պետրոսեան, հնարել է մի գործիք, որը ծառայում է տարածութիւններ չափելու համար։ Այդ գործիքն աւարտված է արդէն և փորձերը կատարեալ աջողութեամբ պսակվեցան։ Մի քանի Լրացուցիչ աննչան փոփոխութիւններից յետոյ այդ գործիքը կը ներկայացվի ուր հարկն է։ Գործիքն առանց մի ոք և է թւաբանական գործողութեան, ուղղակի սլաքի ցուցմամբ՝ ճշգրտութեամբ որոշում է ցանկացած կէտի հեռաւորութիւնը գործիքի դրված տեղից։ Ցանկացած կէտի վրա ոչ մի օժանդակ գործիք չէ դրվում։ Գործիքը յարմարեցրած է գլխաւորապէս պատերազմներին, աստղաբաշխների ու երկրաչափների աշխատանքներին։

—

Ինչպէս ընթերցողը տեսնում է «Մշակի» առաջին երեսի վրա տպվող Թիֆլիսի հայոց կոնսիստորիայի յայտարարութիւնից՝ Թիֆլիսի թեմի աշխարհական պատգամաւորի ընտրութիւնը նշանակված է այս ապրիլի 22-ին, չորեքշաբթի օր։ Ընտրութեանը կը մասնակցեն Հալաբարի Լուսաւորիչ եկեղեցու պատգամաւորները և նոյն տեղի էջմիածնեցոց եկեղեցում առաջին անգամ, այն է փետրվարի 2-ին ընտրված պատգամաւորները։ Նմանապէս մասնակցելու են Կումիսի գործակալութեան մէջ առաջին անգամ ընտրված պատգամաւորները։

—

«Новое Обозрѣніе» լրագիրը հաղորդում է որ թեմիս առաջնորդ Մամբրէ եպիսկոպոսը՝ ծանր կերպով հիւանդ է։

—

Ինչպէս երեւում է տեղական լրագիրներում հաղորդած լուրերից, ապրիլի 9-ին Էջմիածնի սինոդում կայացած նիստին, ուր վճռվել է բեկանել մարտի 8-ի ժողովը, մասնակցել են բացի իրան Տեղակալից՝ Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան, Գրիգորիս եպիսկոպոս Աղաւնեան և Ներսէս վարդապետ Հայկազունի, որը սինոդի անդամ է նշանակված նոյն ատեանի անդամութիւնից հրաժարեցրած Բարդուղիմէոս Գէորգեան վարդապետի տեղ։ Այդպիսով կազմվել է չորս ձայների առաւելութիւնը ընդդէմ երկուսի՝ Արիստակէս Դաւթեան և Սարգիս Տէր-Գասպարեան եպիսկոպոսների։

—

ԲԱԳՈՒԻ հայերը համեստ կերպով տօնեցին ապրիլի 9-ին բանաստեղծ Սմբատ Շահազիզի երեսնամեայ յոբելեանը և իրանց չրջանում հանգանակելով 1100 րուբլի, Մօսկվա փոխադրեցին, իրան յոբելարի տրամադրութեան տակ դնելով այդ գումարը, որպէս զի դրանով հայոց գրական օժանդակիչ ֆօնդի հիմքը դրվի։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են որ Սմբատ Շահազիզի յոբելեանի առիթով այդտեղից չնորհաւորական հեռագիրներ ուղարկվել են. 1) հայ հասարակութեան կողմից, 2) թեմական դպրանոցի ուսուցչական խմբից, 3) հայ երիտասարդութիւնից, 4) հայ աշակերտներից և ապա մի քանի մասնաւոր անձերից։ Նմանապէս մի ուղերձ պատրաստել և ուղարկել է հայոց Բարեգործական ընկերութեան Շուշու ճիւղը։

—

Տեղական ռուս լրագիրներում կարդում ենք հետեւեալ պաշտօնական կարգադրութիւնը. «Բարձրագոյն հրամանով, որը կայացաւ ներկայ ապրիլի 2-ին, Էջմիածնի հայ-լուսաւորչական սինոդի անդամ, Բարդուղիմէոս վարդապետ Գէորգեան հրա-

---

կան երևաց, որ ընտրվեն տասն և հինգ աշխարհական պատգամաւոր, իւրաքանչիւրը երկու թեմի ձայներով, այնպէս որ 15 պատգամաւորները կունենային 30 ձայն։ Միւս կողմից՝ պատրիարքը վստահ չը լինելով թէ՝ բոլոր եկեղեցականները իրան քուէ կը տան, բաւական համարեց, որ միմիայն տասն և հինգ եկեղեցական պատգամաւորներ գնան, իւրաքանչիւրը երկու ձայնով, այստեղ և 30 ձայն (30+30=60, Էջմիածնում մասնակցելու են 121 հոգի)։ Եւ որովհետև մէկ քանի վիճակների մէջ առաջնորդներ չը կան, նրանց տեղ պատրիարքը փոխանորդներ կարգել է, որոնք ոչ թէ ժողովուրդը, այլ պատրիարքն են ներկայացնում. այս իրան անձնուէր եկեղեցականներին էր ուզում պատգամաւոր ուղարկել։ Այսպիսով հաշիւն այնպէս էր արված, որ երեսուն պատգամաւորով վաթսուն ձայն գոյանայ, և սրանք խորէնականներ լինելով, բնականաբար ցանկալի արդիւնք ցոյց կը տային։

Այս խորհուրդները սկսեցին գործադրել թէ «Արևելքի» միջոցով և թէ մասնաւոր նամակներով։ Սակայն «Հայրենիքն» իր խմբով ընդդիմացաւ և յորդորեց գաւառացիներին իրանց միջից ընտրել պատգամաւորներ, իսկ պատրիարքական փոխանորդների ընտրական մասնակցութիւնը ապօրէն էր գտնում։ Այժմ այս վիճաբանութիւնը չարունակելու համար պէտք է սպասել թերթի վերաբացումին։ Աշխարհական պատգամաւորների մասին գլուումները չաջողվեցին։ Մինչև հիմա գաւառները իրանց միջից ընտրեցին պատգամաւորներին։ Եկեղեցական պատգամաւորներն էլ իրանց յատուկ տեսութիւնն ունեն. և այդ պատճառով մեծ մասը Աշըգեանի համար քուէ տալու չէ։

Ուրեմն պատրիարքականների բոլոր աշխատութիւնները պարապ պիտի անցնեն։ Եւ ահա Թիֆլիսից հեռագրում են «Արևելքին» թէ պ. Արգար Ցովհաննիսեան պատգամաւոր է ընտրվել։ Դեռ մանրամասնութիւնները յայտնի չէին և պատրիարքը ոգի առաւ մի փոքր։ Սակայն այդ միջոցին համառում է «Արձագանքը» և այդտեղ տեսնում են թէ՝ այդ թերթը իրան կարծես թէ Հայրենիքի և Խրիմեանի կուսակից է ցոյց տալիս. հակառ հաշ համոզում են Աշըգեանին թէ պ. Ցովհաննիսեան պ ո լ ի թ ի կ ա է անում. այդպէս հնարել է որպէս զի Խրիմեանի անունով քողարկվելով կարողանայ մի քանի քուէ շահել, բայց հէնց որ պատգամաւոր ընտրվի, բոլորովին կը փոխէ դրօշակը և մտնելով պատգամաւորների մէջ՝ կաշխատի ի նպաստ Աշըգեանի։

Սակայն պատրիարքականները այդքան յուսադրութեամբ չը բաւականանալով, մանաւանդ երբ իմացվեցան մարտի 8-ի ընտրութեան մանրամասնութիւնները և պ. Ար. Ցովհաննիսեանի պատգամաւորութիւնն իսկ խիստ կասկածելի երևաց, աւելի հաստատ հողի (terrain) վրա կամեցան գործել։ Այլ ևս վերջին միջոց էր մնացել Տաճկաստանի պատգամաւորների վրա ազդելու համար. և այդ միջոցը երկիւղն է. այսպէս.—Խրիմեան հայրիկը աքսորական է և համարվում է քաղաքական յանցաւոր. ով որ նրա համար քուէ տայ, կը նկատվի օսմանեան կառավարութեան թշնամի և որովհետև Էջմիածնի մէջ քուէարկութիւնը յայտնի է և ոչ թէ գաղտնի, ուստի օսմանեան կառավարութիւնը կիմանայ թէ ով է տուել Հայրիկին քուէ, և հէնց որ պատգամաւորները հայրենիք վերադառնան, իրանց կացութիւնը դժուար կը լինի. ուրեմն տարրական խոհեմութիւնը պահանջում է, որ Խրիմեանին քուէ չը տան. Խրիմեանին ձեռ կարելի չէ քուէ տալ. չէ՞ որ նա էլ քաղաքական յանցաւոր է ճանաչված. ուրեմն սրա համար էլ քուէարկողը վտանգի է ենթարկվում։ Եւ մինչ ներելի է տաճկաստանցի պատգամաւորներին քուէարկել ռուսաստանցի մի եպիսկոպոսի համար, չէ՞ որ այդպիսի ընտրութիւնը կարող է անհաճոյ լինել օսմանեան կառավարութեանը, որը թոյլ է տալիս պատգամաւորների Կ. Պոլիս գնալը այն յոյսով, որ նրանք իրանց ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կընտրեն այնպիսի մի եկեղեցական, որը կառավարելապէս հաճոյ է օսմանեան կառավարութեանը։ Ի՞նչ պատճառ կայ ուրեմն մի ոք և է ռուսաստանցի եպիսկոպոս ընտրելու։ Հետևաբար այդ բոլոր հոգևորականների ընտրելութիւնը մի կողմ թողնելով, մէջտեղ ով կը մնայ.—Աշըգեան և Ցարութիւն պատրիարքները։ Բայց այս վերջինիս ներկայութիւնը Երուսաղէմում անհրաժեշտ է, մանաւանդ որ չատ ծեր մարդ է, ուստի անյարմար կաթողիկոսութեան։

Այս ծրագրով գործելու համար պատրիարքականները մի մանաժողով են կազմել որը այսպէս թէ այնպէս Տ. Խորէն Աշըգեանի կաթողիկոսանալն է փափագում։ Որովհետև պատրիարքն ինքը կարող չէ ուղղակի խօսել և բանակցել աշխարհական և եկեղեցական պատգամաւորների հետ, մանաժողովը պէտք է կատարէ այդ բանակցութիւնները։ Մանաժողովի մէջ են մի քանի էֆէնդիներ և վաճառականներ, որոնք իրանց ճանկերի մէջ պէտք է գցեն Կ. Պոլիս եկող պատգամաւորներին—յայտնի է, որ շատերը Պոլսով պէտք է անցնեն։ Իսկ ուղղակի գաւառներից գնացողների վրա մանաժողովը ազդելու է՝ թղթակցութիւններ հաստատելով գաւառներում գտնվող իրան համախոհների հետ։

Այսպիսով յոյս ունեն թէ երկիւղ ազդելով կը կարողանան Տաճկաստանի եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւորներին հարկադրել քուէ տալ Աշըգեանին։ Սակայն պէտք է հաւատալ, որ աշխարհական պատգամաւորները իրանց համոզմունքները չեն փոխի, որովհետև գիտեն թէ կառավարութեան կողմից ոչ մի արգելք չը կայ, կառավարութիւնը ոչ մի հրահանգ չէ տուել այս ինչին կամ այն ինչին չընտրելու։

Աշխարհական պատգամաւորների ընտրութիւնները կատարելապէս գոհացուցիչ են. ընտրված են ժողովրդի կարիքներին լաւ տեղեակ անձինք։

***

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 17 Ап[illegible]

ժարեցրած է իր պաշտօնից, իսկ Վահան վարդապետ Տէր-Գրիգորեանց (Նուխու յաջորդ) և Ներսէս վարդապետ Հայկազունի (Էջմիածնի վանքի տնտեսական վարչութեան անդամ) նշանակված են նոյն սինօդի անդամներ։»

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Այս օրերս հասել է Բաթում Կ. Պօլսի Թեմական պատգամաւոր Տիգրան էֆէնդի Կիւմիւշկերտեան։ Նա շուտով գալու է Թիֆլիս, որպէս զի այստեղից ուղևորվի Էջմիածին։ Տիգրան էֆէնդիի ասելով հետևեալ շոգենաւով հասնելու են Բաթում դարձեալ մօտ 17 Թիւրքահայոց պատգամաւորներ։»

—

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՎԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 12-ին կայացաւ այստեղ Բեսարաբիայի հայոց Թեմի՝ Թեմական պատգամաւորի ընտրութիւնը։ Մասնակցում էին 18 ընտրողներ, այն է 6 հոգի Նոր-Նախիջևանից, 6 գիւղերից, 2 Կրիմից, 1 Եյսկից, 1 Մոսկվայից, 1 Պետերբուրգից և 1 Կիշինևից։ Տոմսերով առաջարկվեցան Նոր-Նախիջևանի քաղաքագլուխ Մինաս Պալլապանեան, նոյն քաղաքի բժիշկ Իսահակ Ալաճալեան և Մոսկվայի երդուեալ հաւատարմատար Ստեփան Մամիկոնեան։ Գաղտնի քուէարկութեամբ Թեմական պատգամաւոր ընտրվեց Մամիկոնեան, որը ստացաւ 11 սպիտակ քուէ և 7 սև։ Իսկ Ալաճալեան ստացաւ 10 սպիտակ և 8 սև։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ ստացանք հետևեալ հեռագիրը. «Ուրախութեամբ ողջունում ենք արդարութեան յաղթանակը, փառք և պատիւ ոտնակոխ արած իրաւունքների պաշտպանին։» Հեռագիրը ստորագրել են 25 անձինք։

—

Ապրիլի 16-ին, հինգշաբթի, հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսի մահվան տարեդարձի օրը՝ Թիֆլիսի վանքի մայր-եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց։ Այդ օրը թէ Ներսիսեան դպրոցի և թէ քաղաքիս ծխական հայոց ուսումնարանների աշակերտները արձակուրդ էին ստացել։

—

Ապրիլի 17-ին, առաւօտեան գնացքով Թիֆլիս հասաւ Էջմիածնի սինօդի անդամ Գրիգորիս եպիսկոպոս Աղուանեան, որն եկել է նախագահելու Թեմական պատգամաւորի ընտրութեան ապրիլի 22-ի ժողովին։ Սրբազանն իջաւ «Գրան-Օտել» հիւրանոցում, ուր նախօրօք պատրաստված էին վայելուչ սենեակներ, թողնելով առաջնորդարանի սենեակները հեռու Թիւրքիայից եկող հիւրերի համար։ Նորին սրբազնութեան դիմաւորելու համար շատերը գնացել էին երկաթուղու կայարան։ Սրբազան Աղուանեանի հետ եկել է Էջմիածնից առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնեայ պ. Ռուբէն Մէլիք-Ադամեան։

—

Գաւառներից արդէն սկսել են հաւաքվել եկեղեցական պատգամաւորները՝ ապրիլի 22-ի ընտրութեան մասնակցելու համար։

—

Լսում ենք, որ Էջմիածնի սինօդի որոշման համեմատ, Թեմական պատգամաւորի ընտրութեան ժամանակ մի անձ կարող է ներկայանալ երկու ձայնով, բայց երկու ձայնից աւելի չէ կարելի ունենալ։ Նոյնպէս իմանում ենք, որ քաղաքի պատգամաւորներն էլ կարող են հաւատարմագրեր տալ, ինչպէս և գաւառներինը։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 ապրիլի։ Պալատում երկուշաբթով սուգ է նշանակված, Մեծ դքսուհի Մեկլենբուրգ-Շվերենգի մահվան պատճառով։— «Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ ֆինանսների մինիստրը մայիսի 15-ին կը լինի Նիկիտսկի այգում, Եալտայի մօտ, և ամբողջ ժամանակը կը նուիրի իր հանգստութեան, իսկ մայիսի վերջին կը բնակվի իր սեփական կալուածքում՝ Նիկօլաեվսկի երկաթուղու գծի վրա, և շաբաթը երկու անգամ կը գնայ Պետերբուրգ։

ՊԱՐԻԶ, 15 ապրիլի։ Րավաշօլի գործի քննութեան առիթով նախազգուշութեան մեծ միջոցներ են ձեռք առնված «Palais de justice»-ի շինութեան մօտ։ Րավաշօլ բոլորովին սառնասիրտ կերպով խոստովանեց որ մեղաւոր է Սէնժերմէն բուլվարի դէպքի համար և միանգամայն իր վրա է առնում այդ յանցանքի պատասխանատուութիւնը։ Մեղադրվողը հաստատում է, որ նրան վրդովեցրեց Լեվալլուա Պերրէի գործի առիթով անարխիստների դէմ կայացրած վճիռը։ Հինգ մեղադրվողների քննութիւնը աւարտված է։

ՊԱՐԻԶ, 16 ապրիլի։ «Ֆիգարօ» լրագրում տպագրված է նրա աշխատակիցներից մէնի խօսակցութիւնը մինիստր-նախագահի հետ։ Լուբէ ասեց. «մենք հնձում ենք խօսքի և գրչի այն ծայրահեղ ազատութեան պտուղները, որը մեզ մօտ թոյլ էր տրված մի քանի տարիների ընթացքում։ Ես ցանկացայ գործել այդ ծայրահեղութիւնների դէմ և վճռեցի շարունակել դիմադրութիւնը այն ուղղութեամբ. դրա մէջն է միակ միջոցը, անարխային վերջ տալու համար։ Ինչ վերաբերում է մայիսի 1-ին, ես ոչինչից չեմ վախենում. ես հաւատացած եմ որ այդ օրը Ֆրանսիան ամենախաղաղ երկիրը կը լինի Եւրօպայում։ Բոլոր միջոցները ձեռք են առնված այն անձանց պաշտպանութեան համար, որոնց սպառնացել են։ Կառավարութիւնը պատրաստ է, առանց թուլութեան՝ կատարել իր պարտքը մինչև վերջ»։

ԼՕՆԴՕՆ, 16 ապրիլի։ Անգլիական բանկը իջեցրեց իր դիսկօնտը 2½-ից մինչև 2%։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 ապրիլի։ 1891 թւի մարտի 1-ին արգելված էր անցագրեր տալ այն ուխտաւորներին, որոնք գնում են Սիրիա և Պալեստին սուրբ տեղերը, այնպէս և Մեկկա և Մեդինէ գնացող մահմեդականներին. այժմ այդ արգելքը վերացված է. ապրիլի 11-ից մինչև 14-ը, առանձին մանաժողովը ստացել է մօտ 60,000 րուբլի, ի միջի այլոց 25,000 ր. Րօստովի (Դօնի վրա) վաճառականութիւնից, որը հաւաքված է հանգանակութեամբ։

Խմբագիր-հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՅՈՑ ՍԻՆՕԴԻ ԱՏԵՆԻ ՄԷՋ նշանակված է աճուրդ՝ վարձով տալու համար ամենատեսակ արդիւնքը Ս. Էջմիածնի աթոռին պատկանեալ գիւղերի, այն է՝ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ 20 և 22 մայիսի տարւոյս. Օշականի և Մողնւոյ 26 և 29 նոյն ամսոյ. Եղուարդի և Մաստարու 3 և 5 յունիսի. և Բջնւոյ 8 և 10 նոյն ամսոյ։

Անդամ կոնսիստորիայի Համազասպ վարդապետ

2—4 (Հ)

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՄՐՑՈՂ ՉՈՒՆԻ

„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ"

(ВѢНСКІЙ МАГАЗИНЪ)

Գօլօվինսկիյ պրօսպէկտ, առաջին գիմնազիայի հանդէպ, տուն Մդիվանիի։

Ստացել ենք ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ գարնանային և ամառնային սեզօնի համար ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ և ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ ամենավերջին ձևի։ Ապրանքների լաւութեան համար վաճառատունը լիովին երաշխաւորում է։

ԳՆԵՐՆ ԷԺԱՆ ԵՒ ԱՄԵՆՔԻՆ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ։

Խուդավէրդեան եղբայրներ

№ 28 1—5

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ Վ. ԳՐԻՎՆԱԿԻ դեղագործական մագազինում ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ քիմիական ՆԵՐԿԵՐ ջատկի ձուերը ներկելու համար, ՄԵՏԱԼԱԿԱՆ կապսիւլներում, նոյնպէս և ուրիշ տեսակ ամենաանվնաս ՆԵՐԿԵՐ, որոնք ներկում են հաւասար և գեղեցիկ գոյներով, առանց ձեռքերը կեղտոտելու։ Տրվում են հրահանգներ։ Կան մագազինում ջատկի ԽՄՈՐԵՂԷՆՆԵՐԻ համար ՎԱՐԴԻ և ԼԻՄՕՆԻ իւղեր, ՎԱՆԻԼ, ՇԱՖՐԱՆ, ԿԱՐԴԱՄՕՆ (դարչէն) և այլ անհրաժեշտ նիւթեր։

Մագազինում ծախվում է սեփական լաբօրատորիայում պատրաստած ՕԴԸԿՕԼՕՆ։

(№ 34.) 10—10

ԿԱՇՈՒ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Ա. ՋԱՐԳԱՐԵԱՆՑ, Փ. ՎԱՐԴԱԶԱՐԵԱՆՑ ԵՒ ԸՆԿ.

պատրաստում է

ՊՕԼՈՒՎԱԼ, ՍՏԵԼԿԱ, ՊԱԴՕՇ

ընտիր տեսակների։

Պայմանների մասին դիմել գործարանը ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՇՕՍԷԻ վրա, զաստավի մօտ։

№ 32. 10—10 (ե. շ.)

(№ 19) Գ. Գ. ԼԱՐՇԷԻ ՍԵՐՄԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ

Միխայլօվսկի կամուրջի վրա, մագազին № 174, ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ ԹԱՐՄ ՍԵՐ ՄԵՐ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԻ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ։

Պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ձրիապէս։ 19—25

ԷՎԷԼԻՆԱ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ վէպ (հոգեբանական էտիւդ).

Գինը 50 կօպէկ (պօստի ծախսով)

Ծախվում է. „Մշակի" խմբագրատանը, կենտրոնական և Խիզէկելի գրավաճառանոցներում և Միքայէլեան կամուրջի վրա գտնվող Ցովհաննէսօվի գրավաճառանոցում.

(№ 126) 12—20

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանօնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի 25 դեկտեմբերից (6 յունվարից) սկսած և փոխադարձ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն, և Կ. Պօլիս։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Չորեքշաբթի,	15/27 ապրիլի	շոգենաւ	ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ	նաւապետ	ԲՕՇԷԼ
—	29 ապրիլի (11 մայիսի)	—	ԱՆԱՏՕԼԻԱ	—	ԴԱՐՐԻԳ
—	13/25 մայիսի	—	ԱՐՄԷՆԻԱ	—	ՏԻԲԱԼ
—	27 մայիսի (8 յունիսի)	—	ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ	—	ԲՕՇԷԼ

և այլն, երկու շաբաթ մի անգամ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, 4 ժամին կէսօրից յետոյ։

Տօմսակների գները ուղղակի երթևեկութեան Բաթումից դէպի Պարիզ խիստ գներից պակսեցրած են։

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբերէժնայա, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Վիկտոր դ'ԱՐՆՕՒՆ, Միջին-փողոցում, Նախկին գեներալ Տէր-Աստուրօվի տանը, ԲԱԳՒՈՒՄ, Սամուէլ Դիլգարօվին, Կօլիւբիակինսկայա հրապարակ, և ՆՕՎՕՐՕՍԻՑՍԿՈՒՄ պ. Լուի Րընօին։

(№ 124) 4—10 (ե. շ.)

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Հ. Յ. ՕՐԲԷԼԻ

Սօլօլակսկայա փողոց, սեփական տանը №№ 15—16

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

Առաւօտեան 8 ժամից մինչև 10 ժ. և երեկոյեան 4 ժամից մինչև 6 ժ. կիրակի և տօն օրերին առաւօտեան 8 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ։

(№ 145) 37—150

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺԻՇԿ Ա. Յ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունում է ամեն օր առաւօտեան 10—12 ժամը, կէսօրից յետոյ 4—6 ժամը, աղքատներին ձրի. Ֆրէյլինսկայա փողոց, տուն № 6.

(№ 39) 1—10

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

ՆԵՐՍԷՍ Ե. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԵՒ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

ՄԵԾԱԴԻՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

չքեղ թղթի վրա տպագրված. իւրաքանչիւրը 25 կօպէկ՝ ճանապարհածախսով։ դիմել Тифлисъ, С. Согомонянцу, въ конторъ „Агбюръ" 5—5

(№ 25)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 17 Апрѣля 1892 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.